

Victoria Kotterba

Victoria Kostrzewa

Klaudia Furman

Akademia Nauk Stosowanych w Raciborzu

DZIAŁANIA SPOŁECZNE W SFERZE BEZPIECZEŃSTWA: STAN NADZWYCZAJNY, STAN WOJENNY W POLSCE

Streszczenie (abstrakt): Celem artykułu jest przedstawienie działań społecznych w sferze bezpieczeństwa, które są wykonywane podczas stanu nadzwyczajnego: stanu wojennego w Polsce. Polska tak jak inne kraje jest państwem bezpiecznym, w którym najważniejszym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom przed różnymi zagrożeniami. Dlatego podczas pojawienia się poważnych zagrożeń ważne jest wprowadzenie stanów nadzwyczajnych, odpowiednio do rodzaju zagrożenia.

Słowa kluczowe: działania społeczne, bezpieczeństwo, stan nadzwyczajny, stan wojenny

SOCIAL ACTIVITIES UNDER THREAT: STATE OF EMERGENCY, MARTIAL LAW IN POLAND

Abstract: The aim of the article is to present social activities at risk that are a consequence of a state of emergency: martial law in Poland. Poland, like other countries, is a safe country whose goal is to ensure the safety of its inhabitants against inaccessibility. In the event of a threat, this is necessary.

Keywords: social action, security, state of emergency, martial law

Wstęp

W Polsce, podobnie jak w innych krajach, istnieje wiele działań społecznych w sferze bezpieczeństwa, które mają na celu ochronę mieszkańców przed różnymi zagrożeniami. Jednym z takich działań są stany nadzwyczajne, takie jak stan wojenny. Stan nadzwyczajny i stan wojenny są pojęciami, które odnoszą się do szczególnych sytuacji, w których państwo lub władze państwowe podejmują działania mające na celu ochronę bezpieczeństwa i stabilności kraju. W Polsce zarówno stan nadzwyczajny, jak i stan wojenny mają swoje historyczne konteksty i znaczenie.

Co to jest?

Stan nadzwyczajny to jedno z narzędzi, które dają rządowi możliwość wprowadzenia specjalnych środków w celu zapewnienia porządku publicznego w sytuacjach wyjątkowych, takich jak klęski żywiołowe, epidemie, zamieszki społeczne itp. W Polsce stan nadzwyczajny regulowany jest przez Konstytucję RP. Artykuł 228 Konstytucji stanowi, że Prezydent może ogłosić stan nadzwyczajny, jeśli „zagrożone są funkcjonowanie państwa, bezpieczeństwo obywateli lub ich mienie, a zastosowanie się do obowiązującego prawa jest

niewystarczające”. Stan nadzwyczajny to pojawienie się w państwie sytuacji szczególnego zagrożenia, którego rozwiązanie wymaga sięgnięcia do środków szczególnych, takich jak m.in.:

- koncentracja władzy w rękach egzekutywy (władzy wykonawczej),
- ograniczenie praw i wolności obywateli;
- zmiana w strukturze i zasadach funkcjonowania organów państwowych;
- zmiana w systemie stanowienia prawa.

Zasady wprowadzania stanu nadzwyczajnego

Stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko na podstawie ustawy, w drodze rozporządzenia, które podlega dodatkowemu podaniu do publicznej wiadomości. Zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres w jakim mogą zostać ograniczone wolności i prawa człowieka i obywatela w czasie poszczególnych stanów nadzwyczajnych, określa ustawa. Ustawa może określić podstawy, zakres i tryb wyrównywania strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i człowieka i obywatela. Działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia i powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.

W czasie stanu nadzwyczajnego nie mogą być zmienione: Konstytucja, ordynacje wyborcze do Sejmu, Senatu i organów samorządu terytorialnego, ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej oraz ustawy o stanach nadzwyczajnych. W czasie stanu nadzwyczajnego oraz w ciągu 90 dni po jego zakończeniu nie może być skrócona kadencja Sejmu, przeprowadzone referendum ogólnokrajowe, nie mogą być przeprowadzone wybory do Sejmu, Senatu, organów samorządu terytorialnego oraz wybory Prezydenta Rzeczypospolitej, a kadencje tych organów ulegają odpowiedniemu przedłużeniu. Wybory do organów samorządu terytorialnego są możliwe tylko tam, gdzie nie został wprowadzony stan nadzwyczajny

Pojęcie bezpieczeństwa

Współczesne definicje słownikowe określają bezpieczeństwo jako stan pewności, spokoju, braku zagrożenia poczucia zabezpieczenia i wskazują, że oznacza ono brak zagrożenia oraz ochronę przed niebezpieczeństwami. Termin bezpieczeństwo odpowiada angielskiemu *security* i łacińskiemu *securitas*.

„*Salus rei publicae suprema lex est*” – „Ratunek państwa prawem najwyższym”
Marek Tulliusz Cynceron

Stan nadzwyczajny to sytuacja, w której państwo podejmuje specjalne środki w celu ochrony swojego terytorium i obywateli przed niebezpieczeństwami. W Polsce, zgodnie z Konstytucją, stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko w przypadku zagrożenia dla niepodległości kraju, jego bezpieczeństwa lub integralności terytorialnej.

Źródło: Stany nadzwyczajne (ug.edu.pl) [dostęp: 01.04.2023]

Stan wojenny

Jednym z rodzajów stanu nadzwyczajnego jest stan wojenny, który został wprowadzony w Polsce w XX wieku – w 1981 roku. Stan wojenny jest to sytuacja, w której władze państwowe podejmują działania o charakterze wojskowym w celu ochrony kraju przed wrogim atakiem lub zewnętrznym zagrożeniem. W czasie stanu wojennego obowiązują specjalne przepisy, które ograniczają wolności i prawa obywatelskie, a także umożliwiają wprowadzenie cenzury i kontroli nad mediami.

Stan wojenny to stan nadzwyczajny, ponieważ jest on wprowadzany w sytuacjach związanych z zewnętrznym lub wewnętrznym zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa, na przykład w przypadku agresji zbrojnej lub poważnych zamieszek wewnętrznych. W Polsce stan wojenny regulowany był przez Ustawę o stanie wojennym z 1981 roku. Stan wojenny pozwala władzom na np. ograniczenie swobód obywatelskich, cenzurę mediów, a nawet aresztowania i internowanie osób podejrzanych o działalność przeciwko państwu.

Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce w 1981 roku było jednym z najważniejszych wydarzeń w historii kraju. Decyzja ta była kontrowersyjna i spotkała się z ostrą krytyką ze strony opozycji i społeczeństwa. W czasie stanu wojennego doszło do licznych aresztowań działaczy opozycyjnych, a także do represji wobec protestujących i strajkujących robotników. Wprowadzenie stanu wojennego doprowadziło do osłabienia pozycji władz komunistycznych i przyspieszyło upadek reżimu w Polsce.

Działania społeczne w sferze bezpieczeństwa są ważnym elementem ochrony mieszkańców kraju. W czasie stanu wojennego wiele osób angażowało się w działalność opozycyjną i sprzeciwiało się narzucanym przez władzę ograniczeniom wolności i praw obywatelskich. Działania te przyczyniły się do osłabienia reżimu i przyspieszyły proces demokracji Polski¹.

Zasady odnoszące się jednolicie do wszystkich sytuacji stanu nadzwyczajnego:

- **zasada wyjątkowości (subsydiarności)** → stan nadzwyczajny może zostać wprowadzony tylko w sytuacji szczególnego zagrożenia i tylko wtedy, gdy inne środki konstytucyjne są niewystarczające,
- **zasada proporcjonalności** → działania podejmowane w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego muszą „odpowiadać stopniowi zagrożenia”,
- **zasada celowości** → działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego „powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa” (tymczasowość stanów nadzwyczajnych),
- **zasada ochrony podstaw systemu prawnego** → w okresie stanu nadzwyczajnego nie można zmieniać, a tym bardziej uchylać na nowo ustaw regulujących pewne szczególnie delikatne materie, takich jak Konstytucja, kodeks wyborczy, ustawa o stanach nadzwyczajnych,
- **zasada ochrony organów przedstawicielskich** → w czasie stanu nadzwyczajnego i w ciągu 90 dni po jego zakończeniu nie można, m.in. skrócić kadencji Sejmu, przeprowadzić wyborów do Sejmu, Senatu oraz wyborów Prezydenta RP².

Art. 228 Konstytucji RP

1. W sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające, może zostać wprowadzony odpowiedni stan nadzwyczajny: stan wojenny, stan wyjątkowy lub stan klęski żywiołowej.
2. Stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko na podstawie ustawy, w drodze rozporządzenia, które podlega dodatkowemu podaniu do publicznej wiadomości.
3. Zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres w jakim mogą zostać ograniczone wolności i prawa człowieka i obywatela w czasie poszczególnych stanów nadzwyczajnych, określa ustawa.
4. Ustawa może określić podstawy, zakres i tryb wyrównywania strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela.

¹ <https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/students-resources/STANY-NADZWYCZAJNE.pdf> [dostęp: 01.04.2023].

² <https://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/xi-stany-nadzwyczajne> [dostęp: 01.04.2023].

5. Działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia i powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.
6. W czasie stanu nadzwyczajnego nie mogą być zmienione: Konstytucja, ordynacje wyborcze do Sejmu, Senatu i organów samorządu terytorialnego, ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej oraz ustawy o stanach nadzwyczajnych.
7. W czasie stanu nadzwyczajnego oraz w ciągu 90 dni po jego zakończeniu nie może być skrócona kadencja Sejmu, przeprowadzone referendum ogólnokrajowe, nie mogą być przeprowadzone wybory do Sejmu, Senatu, organów samorządu terytorialnego oraz wybory Prezydenta Rzeczypospolitej, a kadencje tych organów ulegają odpowiedniemu przedłużeniu. Wybory do organów samorządu terytorialnego są możliwe tylko tam, gdzie nie został wprowadzony stan nadzwyczajny.

Art. 229 Konstytucji RP – Stan wojenny

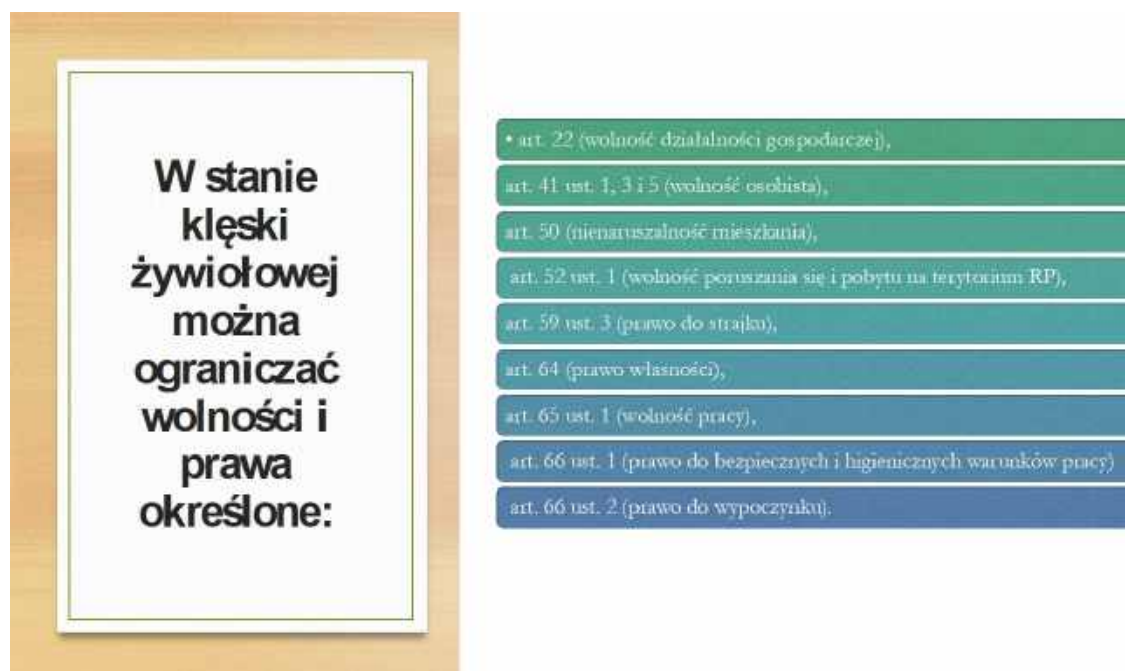
W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić stan wojenny na części lub na całym terytorium.

Stan wojenny może zostać wprowadzony **na części lub na całym terytorium państwa**, a wprowadzany jest **na czas nieoznaczony** – wynika to z zewnętrznego charakteru sytuacji, której rozwiązaniu ma służyć wprowadzenie stanu wojennego

Stan wojenny ≠ Stan wojny

- w art. 30 (godność człowieka),
- art. 34 i art. 36 (obywatelstwo),
- art. 38 (ochrona życia),
- art. 39, art. 40 i art. 41 ust. 4 (humanitarne traktowanie),
- art. 42 (ponoszenie odpowiedzialności karnej),
- art. 45 (dostęp do sądu),
- art. 47 (dobra osobiste),
- art. 53 (sumienie i religia),
- art. 63 (petycje)
- art. 48 i art. 72 (rodzina i dziecko)

Źródło: opracowanie własne

Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. reguluje kwestie związane ze stanem wojennym oraz kompetencjami Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadami jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z ustawą, stan wojenny może być wprowadzony przez Prezydenta RP na wniosek Rady Obrony Narodowej w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub porządku publicznego. W czasie stanu wojennego władza wykonawcza jest powierzona Naczelnemu Dowódcy Sił Zbrojnych.

Ustawa precyzuje również, że Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych podlega konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, a jego działania muszą być zgodne z Konstytucją oraz przepisami prawa. Ponadto, ustanawia się organy doradcze, które mają pomóc Naczelnemu Dowódcy w podejmowaniu decyzji.

Ustawa określa również zasady postępowania z osobami zatrzymanymi w czasie stanu wojennego oraz gwarantuje prawo do sądu i obrony.

W przypadku wprowadzenia stanu wojennego ustawę tę stosuje się w celu zapewnienia odpowiedniej organizacji władz państwowych, zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom oraz utrzymania porządku publicznego.

Kto wprowadza stany nadzwyczajne:

- Stan wojenny: Prezydent RP na wniosek rady ministrów,
- Stan wyjątkowy: Prezydent RP na wniosek rady ministrów,
- Stan klęski żywiołowej: Rada ministrów.

Wprowadzenie stanu wojennego nie daje podstaw do:

- **zawieszenia funkcjonowania parlamentu**, dopóki organ ten będzie faktycznie zdolny do działania; kwestia art. 234 Konstytucji RP;
- **zawieszenia działalności sądów i Trybunałów**; tworzenie sądów wyjątkowych lub wprowadzanie trybu doraźnego jest dopuszczalne tylko w czasie wojny (art. 175 ust. 2 Konstytucji RP), co nie jest tożsame z okresem stanu wojennego³.

Art. 231 Konstytucji RP

Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego lub wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od podpisania rozporządzenia. Sejm niezwłocznie rozpatruje rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej. Sejm może je uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

	STAN WOJENNY	STAN WYJĄTKOWY	STAN KŁĘSKI ŻYWIŁOWEJ
CECHY	<u>wprowadzany w razie:</u> <ul style="list-style-type: none"> • zagrożenia państwa • zbrojnej napaści na terytorium RP lub • gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony 	<u>wprowadzany w razie zagrożenia:</u> <ul style="list-style-type: none"> • konstytucyjnego ustroju państwa • bezpieczeństwa państwa • porządku publicznego 	<u>wprowadzany w celu:</u> <ul style="list-style-type: none"> • zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona kłęski żywiłowej oraz w celu ich usunięcia
PODMIOT WPROWADZAJĄCY	Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów	Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów	Rada Ministrów
FORMA WPROWADZENIA	rozporządzenie	rozporządzenie	rozporządzenie
NA JAKI CZAS JEST WPROWADZANY	/	<ul style="list-style-type: none"> • na czas oznaczony, <u>max. 90 dni</u>, • przedłużenie może nastąpić tylko raz za zgodą Sejmu na <u>max. 60 dni</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • na czas oznaczony, <u>max. 30 dni</u>, • przedłużenie może nastąpić za zgodą Sejmu

Źródło: Stan nadzwyczajny, stan wyjątkowy. Co mówią przepisy? – GazetaPrawna.pl, [_https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1494869,kiedy-sie-wprowadza-stan-nadzwyczajny-stan-wyjatkowy-zasady.html](https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1494869,kiedy-sie-wprowadza-stan-nadzwyczajny-stan-wyjatkowy-zasady.html) [dostęp: 1.04.2023]

³ Stany nadzwyczajne. Rodzaje, zasady, kto i na jaki czas może je wprowadzić w Polsce – Portal Statystyczny, <https://portalstatystyczny.pl/stany-nadzwyczajne-rodzaje-zasady-kto-i-na-jaki-czas-moze-je-wprowadzic-w-polsce/> [dostęp: 01.04.2023].

Bibliografia

1. <https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/students-resources/STANY-NADZWYCZAJNE.pdf> [dostęp: 1.04.2023].
2. <https://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/xi-stany-nadzwyczajne> [dostęp: 01.04.2023]
3. Stan nadzwyczajny, stan wyjątkowy. Co mówią przepisy? – GazetaPrawna.pl, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1494869,kiedy-sie-wprowadza-stan-nadzwyczajny-stan-wyjatkowy-zasady.html> [dostęp: 01.04.2023].
4. Stany nadzwyczajne. Rodzaje, zasady, kto i na jaki czas może je wprowadzić w Polsce – Portal Statystyczny, <https://portalstatystyczny.pl/stany-nadzwyczajne-rodzaje-zasady-kto-i-na-jaki-czas-moze-je-wprowadzic-w-polsce/> [dostęp: 01.04.2023].
5. Stany nadzwyczajne (ug.edu.pl) [dostęp: 01.04.2023].

Dane kontaktowe

Klaudia Furman, klaudiafurman02@gmail.com

Victoria Kotterba, vicikott@gmail.com

Victoria Kostrzewa, Vici12kos@gmail.com